

Posudok habilitačnej práce

Téma: **Chvála odchýlok. Slovenská poézia a preklad po roku 1989**

Autor: Mgr. Ivana Hostová, PhD.

Oponentka: doc. Mgr. Veronika Rácová, PhD.

Ivana Hostová patrí medzi výrazné osobnosti súčasného slovenského literárnovedného a translatologického výskumu, preto je prirodzené, že témou jej habilitačnej práce sa stala oblasť, ktorá organicky prepája autorkine dlhoročné teoretické aj praktické skúsenosti práve na týchto poliach. Výsledkom je predložená publikácia *Chvála odchýlok. Slovenská poézia a preklad po roku 1989* – ambiciózny pokus, ako rôznymi metodologickými prístupmi systematickejšie spracovať problematiku umeleckého prekladu poézie písanej v menšinovom, resp. tzv. periférnom (označenie J. Heilbrona) jazyku, teda slovenčine, do tzv. (hyper)centrálneho (Heilbron – Sapiro) jazyka, ktorým je angličtina. Ide o mnohovýrobný terén, ktorý bol v kontexte domáceho výskumu doposiaľ reflektovaný len čiastočne, najmä v prácach Ľudmily Pánisovej či Mariána Andričíka, preto považujem výber tém a vedecké prístupy autorky za prínosné a obohacujúce slovenský translatologický diskurz.

Hostová prácu štruktúruje do troch ucelených častí, ktoré sú prepojené témou/oblasťou výskumu, no odlišujú sa v dominujúcich metodologických prístupoch. V prvej – *Čítanie z diaľky: Slovenská poézia v prekladoch do angličtiny po roku 1989* – prehľadne (súčasťou práce sú tabuľky a grafy) analyzuje dlhoročné systematické zhromažďovanie bibliografických údajov o prekladových tituloch zo slovenčiny do angličtiny (ide o obdobie rokov 1989 – 2020), ktoré získala z viacerých otvorených zdrojov. Čitateľov tu uvádza do problematiky aktérov prekladového procesu, sleduje pozíciu preložených autorov a autoriek o. i. v domácich literárnych hierarchiách, identifikuje cesty slovenských prekladov do anglofónneho kultúrneho priestoru po roku 1989, základné trendy vo vydávaní prekladov a pokúša sa o zdôvodnenie (možných) motivácií, ktoré viedli k ich realizácii. Ponúka tiež stručný komparatívny pohľad na situáciu slovenskej poézie v angličtine v porovnaní s českým prostredím. Prichádza k záverom, ktoré (neprekvapivo) poukazujú na dlhodobú nízku mieru záujmu o preklady slovenskej poézie v zahraničí a pokúša sa svoje zistenia interpretovať a zdôvodniť v širších kultúrno-sociálnych súvislostiach. Zároveň však pomenúva niektoré faktory, ktoré po roku 2000 mohli prispieť k zvýšenej viditeľnosti slovenskej literatúry v zahraničí a mali vplyv na prekladateľské aktivity (napr. medzinárodné literárne festivaly ako

Ars Poetica, Novotvar či podporný program zo schémy SLOLIA, s. 81). Prvú časť uzatvára dvomi prípadovými štúdiami zameranými na analýzu sociologického pozadia anglických prekladov poézie Mily Haugovej (1942) a Milana Richtera (1948). Na nich demonštruje, ako symbolický kapitál a rozvinutá sieť aktérov v domácom i zahraničnom prostredí dokážu pozitívne stimulovať ďalšiu distribúciu prekladu v rámci inojazyčného knižného trhu.

Okrem analýzy a interpretácie dát obohacuje svoj výskum v tejto časti o sociologické kontexty (podložíim bola *teória siete aktérov* B. Latoura a *teória poľa kultúrnej produkcie* P. Bourdieuhu). To jej umožňuje nezostať iba na úrovni dát, ale komplexnejšie postihnúť niektoré spoločensko-politické, kultúrne či trhové mechanizmy, ktoré mohli mať v sledovanom období vplyv na dostupnosť a prípravu knižných podôb slovenskej poézie v preklade do anglického jazyka.

V druhej časti *Čítanie zblízka: Preklady Jamesa Sutherland-Smitha a Johna Minahana* sa v komparatívnom prístupe usiluje vystihnúť a interpretovať prekladateľské prístupy a stratégie dvoch kľúčových sprostredkovateľov slovenskej poézie anglofónnemu publiku. V komparatívnych analýzach sleduje viaceré varianty prekladov, zameriava sa na odchýlky a pokúša sa zdôvodniť ich pozadie/motivácie (pri tom, ako sama autorka priznáva, sa javí ako dôležitý nástroj nielen archívny výskum a textová analýza, ale aj metóda rozhovoru s jednotlivými aktérmi). Osobitnú pozornosť má aj v tejto časti poetka Mila Haugová, ktorej tvorbe sa Hostová venovala už v dizertácii s názvom *Básnický preklad poézie Sylvie Plathovej do slovenčiny a poézia Mily Haugovej*, pričom skúma vzťahy medzi prekladom a jej vlastnou básnickou tvorbou. Metodologické podložie jej poskytujú o. i. aj psychoanalytické prístupy v translatológii, napr. Venuti, pričom potvrdzuje jeho premisu, že rodová identita autora/autorky, prekladateľa/prekladateľky východiskového textu má vplyv na textové javy, ktoré nesú interpretačne relevantné stopy prekladateľských rozhodnutí.

Záverečná časť publikácie s názvom *Písanie: Preklad, teória, život* sa výrazne posúva k autoteoretickému a reflexívnemu písaniu (predobraz a inšpiráciu našla v autoteoretickom texte prekladateľky Kate Briggs). Preklady slovenskej poézie do angličtiny sleduje v širšom sociologickom a kultúrnom rámci, všíma si viacero oblastí – preklad ako tvorivý akt, priestor/možnosť (produktívneho) zlyhania, apropriatívne písanie, ekopreklad, ne/preložiteľnosť, preklad ako médium formovania identity a pod. Autorkin náhľad na preklad nás v tejto kapitole podnecuje chápať ho ako rozsiahlu reflexnú plochu sociálnych,

kultúrnych či individuálnych procesov a vzťahov; ide vlastne o rozšírené náčrty ďalších možných ciest translatologického výskumu dominantne cez prizmu sociológie.

Prepája tu vlastné prekladateľské (t. j. profesionálne) skúsenosti s fragmentmi z osobnej histórie, autobiografickými útržkami príbehov (podnietené aj vypuknutím vojny na Ukrajine v roku 2022). Ide o prístup, pri ktorom sa neustále sprítomňuje premýšľajúci a píšuci autorský subjekt, a ktorý posúva horizont čitateľského očakávania, pretože čítanie tejto časti prekračuje zaužívané akademické registre – nadobúda esejistický charakter nasýtený živou ľudskou skúsenosťou, čo je v akademickom písaní skôr ojedinelé.

Metodologická heterogenita práce, ktorú si autorka zvolila (od zbierania bibliografických dát cez sociologické prístupy a kreatívne formy humanitnovedného bádania), kladie vysoké nároky na udržanie koherencie celku, pridržanie sa dominantnej línie/rámcov výskumu, eliminácie nefunkčných odbočiek, ktoré by mohli viesť k neprimeranej miere subjektivizácie či zaťaženia textu. Tieto riziká sa Ivane Hostovej z môjho pohľadu podarilo vnímať a ustrážiť. Autorka sa suverénne, bez narušenia odbornosti a vnútornej súdržnosti práce pohybuje medzi akademickým analyticko-interpretačným a esejistickým, reflexívnym písaním.

Hostovej výborné teoretické zázemie sa premieta na rozsiahlom spektre literárnovedných, translatologických či sociologických zdrojov, s ktorými pracovala (výraznými osobnosťami, ktoré podnietili jej vlastné uvažovanie, boli napr. M. Cronin či L. Venuti). Teoretické rámce doplnila o vyjadrenia zainteresovaných aktérov a aktérok, ktorí/ktoré sprostredkujú slovenskú poéziu do inonárodného jazykového prostredia (či už v rámci realizovaných prekladov alebo kultúrnej spolupráce, propagácie, napr. J. Sutherland-Smith, J. Minahane, J. Sherwood), resp. sa venujú vydavateľskej činnosti (napr. P. Milčák).

Prácu I. Hostovej *Chvála odchýlok. Slovenská poézia a preklad po roku 1989* možno vnímať ako teoreticky precíznu, vyváženú, inovatívnu a inšpiratívnu. Odbornou úrovňou, terminologicky adekvátnym jazykom, štýlom aj štruktúrou jednotlivých kapitol zodpovedá nárokom, ktoré sa predpokladajú pri tomto type vedeckých výstupov, a otvára nové perspektívy pre ďalší výskum v danej oblasti.

Otázky do diskusie:

1. Aké sú problémy/limity kvantitatívneho mapovania prekladov (a ako vplývajú na čo najpresnejšie zachytenie a pomenovanie ich skutočného kultúrneho dosahu)?

2. Naznačené posthumanistické perspektívy otvárajú otázky o non-humánnych mechanizmoch (technológie, databázy, algoritmy) využívaných v súčasnosti aj pri prekladoch. Ako môže translatológia reagovať na rastúcu úlohu digitálnych platforiem a AI? Ako tieto skutočnosti menia samotnú povahu prekladu a status prekladateľa?

Predložená habilitačná práca spĺňa svojou odbornou úrovňou obsahové aj formálne kritériá kladené na tento typ vedeckých výstupov. Odporúčam, aby bol po úspešnej obhajobe predloženej práce Mgr. Ivane Hostovej, PhD. udelený vedecko-pedagogický titul docent v odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo.

V Senci 15. januára 2026

doc. Mgr. Veronika Ráčová, PhD.